

asztal, karszék, szekreter... Van egyházi jellegű berendezés, egy jezsuita kolostor ebédlőjének (refektóriumának) barokk bútorai... és felsorolhatatlanul sok szép, értékes, művészi darab. A történeti sorrend - összesen kb. 300 darab bútor és bútor-együttes - a 15-ik századtól (a késői gótikától a bútorépítészet nagy korszakán, a barokkon át) egészen a 19-ik század közepéig, a biedermeierig vezeti a látogatót.

Érdeemes volt! És érdemes máskor, másokat is odacsábítani...

A szamosújvári Téka működéséről Póka Enikő adja híriül:

A Téka Művelődési Alapítvány új - szeptemberben kezdődött - évadjában új tevékenységi formákat is alkalmaz. A Mezőség népi kultúrájának népszerűsítését ezúttal továbbfejlesztették: az Alapítvány oktatóit és a rendelkezésre álló infrastruktúrát felhasználva a szamosújvári 2. számú iskolában választott tantárgyként néptáncot, népdalt, népi mesterségeket s néprajzi alapfogalmakat tanulhatnak a gyermekek: magyarok és románok egyaránt. Ez hetente egy órányi fakultatív foglalkozás kb. 370 gyermek számlára, aki azonban többre vágyik, az délutáni foglalkozásokon vehet részt.

A Kaláka Néptáncgyűttes tagjai műsorokat tanítanak be a Kenderkócosok és a Kiskaláka nevű csoportoknak. (A "nagy" Kaláka együttes a budapesti Millenniumi sokadalom rendezvényein önálló műsorral szerepelt.) Idén román gyermekekből is alakult egy néptáncos csoport.

Foglalkoznak modern táncokkal is, informatikát oktatnak, sőt... felnőtteknek aerobicot.

Készülőben van az ötéves Téka Házat bemutató kiállítás, működik a könyv- és folyóirattár (400-nál több állandó olvasóval!), vetélkedőket, kiállításokat szerveznek.

Az Alapítvány tagjai mindezt társadalmi munkában, ingyenesen végzik: ráadásul a Ház megfelelő szinten tartása, továbbfejlesztése igen sok munkát igényel.

Az október 14-i Terézvárosi Napok 2000 kiállítás megnyitó hangversenyén elhangzott

B. Kovács Júlia előadása.

(Rövid részletet már közöltünk belőle novemberi számunkban, ezúttal közreadjuk a teljes - igencsak elgondolkodtató - szöveget)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, nagyrabecsült Házigazdák, kedves Vendégek!

Ritka alkalma nyílik most az erdélyi illetőségű "Armenia" Örménymagyar Baráti Társaság megbízott elnökének, hogy a Budapest-Terézvárosi Napok rendezvénysorozat résztvevőjeként a jelenlévőkhöz szóljon.

Élek most a lehetőséggel.

"Ha itt nagy múltunkra hivatkozunk, ha a jelen eltörpülésének közepette távoli fény után kapkodunk, azt nem dicsvágy - és önfitogtatásból tesszük, mert a valódi érdem szerény szokott lenni, (...) hanem tesszük azért, mert a múlt iránytűje a jelennek, mert a népeknek szükség visszapillantaniok múltjukra, hogy jövőjükkel tisztában lehessenek, s főként nekünk, hogy a jelen bizonytalanságának ködében tájékozhatjuk magunkat (...). Szükség a múlt nagyság feltételezte (...) önbizalom érzetével felvértezni magunkat (...).

Ismerni és ismertetni kell (...) szép hazánk viszonyait(...)

Ezen - bevallom - nagy és nehéz feladat létesítéséhez fogtam én gyenge erővel (...) , de hát visszarettenjek-e a feladat nehézségétől?

Nem, azt tennünk nem szabad... "

Ezeket a gondolatokat *Orbán Balázs* fogalmazta meg így, Lengyelfalván 1868-ban, s a *Székelyföld leírásának* előszavában olvashatóak.

Őt idéztem, mert úgy érzem, intelme ránk is, ma is érvényes. Hiszen az Erdélyben és Magyarországon otthonra találó örmények története - a XVII. században, vagy még előbb betelepődőké - elsősorban és lényegében magyar történelem, magyar kultúrtörténet.

Őseink nem egy kész, jól vagy rosszul, de működő, kialakult polgári társadalomba kértek bebocsáttatást, hanem még a nemzetállamok kialakulása előtt hívta, vagy fogadta be őket I. Apafi Mihály fejedelem - megfogadva Szent István intelmeit - éppen azért, hogy a gazdaságot, az ipart, a kereskedelmet fellendítsék a török dúlásoktól kivérzett, lepusztult országban.

És ezt ők meg is tették.

A betelepedés óta eltelt évszázadok alatt őseink a magyar társadalmat, annak "felépítményét" építették, a magyar társadalom szolgálatába állították tehetségüket, tudásukat, szorgalmukat, vagyonukat, s ha kellett, életüket is.

Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Czetz János neve, s örmény származása közismert. Itt és most csak olyan apróságokkal egészíteném ki az ismereteinket, hogy Haynau már korábban ismerte Kiss Ernőt, hiszen együtt szolgáltak a bánási csapattestnél, sőt, elég tetemes összeggel volt adósa a magyar függetlenségért-szabadságért küzdő örménymagyaroknak.

Szépen meghálálta a segítőkészséget. "Csak" golyó általi halálra ítélte egykori bajtársát. A kivégzés utáni napon Kiss Ernő felesége megvesztegette az öröket, akik hagyták, hogy az altábornagy volt huszára kicsempéssze a holttestet, amit aztán birtokán, Eleméren temettek el. Az idén a Duna TV jóvoltából láthattuk a sírt. Fájhatott a szívünk, hogy milyen állapotban van. De reménykedjünk. A Balkánon is béke lesz, az olajfák alatt is, és pénz, erő, akarat is összefog, hogy legalább a 200. évfordulóra méltó külső alatt porladjanak csontjai.

Szeretném, ha a Novák nevet is megjegyeznők.

Novák Tódor, a gr. Eszterházyak Belső Szolnok-Doboka-megyei birtokának jószágigazgatója vitt először állandó plébánost Magyarlápásra 1782-ben és a Novák család látta el a mindenkori plébánost 1837-ig minden szükségességekkel.

Fia, *Novák Márton* építtette ott - édesanyám és édesapám szülőfalujában - az első római katolikus fatemplomot 1813-ban, és öntette-vásárolta a harangokat 1818-ban. Azután Magyarlápusról Szamosújvárra került vissza a család, ott választották főbíróvá Novák Mártont. Az ő fia volt *Novák Tivadar*, az 1848/49-es forradalom és szabadságharc első mártírja. Fiataltiszt az osztrák-magyar hadseregben, s egy este, valamelyik tiszti kaszinóban, vagy borozóban olasz tiszttársaival beszélgetve arra akarta rávenni őket, hogy álljanak át a szabadságharcosok mellé. A pincér tudott olaszul. Kihallgatta, feljelentette. Bajtársai azt tanácsolták, hogy tagadjon, vagy mondja azt, hogy részeg volt, de Novák Tivadar nem akart hazudni. 1849 március 15-én kivégezték.

Az I. és II. világháború örménymagyar - magyarörmény hőseit még nem vettük számba.

Pedig meg kellene tenni. Mint ahogy a kitelepített, kifosztott, otthonaikból elűzötteket is.

Csak egy nevet említek még: a *Pongráz Gergelyét*, aki a Corvin-közben állta a sarat még 1956 novemberében is. Pongráz Gergely ugyanis erdélyi és magyarörmény. Szamosújváron énekelte ő is a saragánokat az örmény szertartású római katolikus templomban, ahol édesanyja, Nusi néni (Lengyel-lány) irányította a kórust s az egyházi énekeket megtanította mind a kilenc gyermekének is.

Ezekből az apró felvillantásokból is kitetszik, hogy a történelmi magyarörménység nemzetalkotó népcsoport Erdélyben is, Magyarországon is. Ezt tényszerűen, történelmi hűséggel felmutatni otthon Erdélyben nemcsak fontos, de még sürgősebb feladat is, mint itthon, Magyarországon.

Itthon? *Szabó Dezső* szállóigeiként idézett mondata, hogy "minden magyar felelős minden magyarért" szépen hangzik, de sajnos kevesen ültetik a gyakorlatba. Elég sokan vannak viszont, akik - mert nem ismerik a magyar történelmet, kultúrtörténetünket, hiszen a témák tabunak számítottak hosszú évtizedeken át - bennünket, a határon kívül élő magyarokat nem látnak szívesen Magyarországon, és ez mérhetetlenül, kifejezhetetlenül rosszul esik nekünk. Mi nem azért vagyunk magyarok, mert Magyarországon születünk, hanem annak ellenére, hogy nem a mai

Magyarországon láttuk meg a napvilágot. Környezetünkben a hatalom, de már a politika - megfertőzte többségi kisember is azt akarja, hogy ne legyünk magyarok. Csakhogy a megszenvedett identitás talán még mélyebben gyökerezik az ember lelkében, mint a magától értetődő.

Nem érdeme az senkinek, hogy kedvezőbb körülmények közé születik, és nem bűne, ha évtizedekkel lemarad - kiszakítják - természetes környezetének szintjétől a körülmények folytán.

Lehet, hogy lélekben nagyon is gazdag, az az "elmaradott, szegény rokon".

Mindezt azért mondom el, hogy éreztessem, milyen sokat jelent számunkra, Brassóban, Szilágysomlyón, Csikszeredában, Szamosújváron, Gyergyószentmiklóson vagy Kolozsváron élő örménymagyarok számára, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület lehajolt hozzánk, és általa a BÖKÖT is - amelynek ez a VI. kerületi örmény kisebbségi önkormányzat is tagja - felkarolta törekvéseinket, és többféle módon életteret biztosít számunkra,

Sajátos helyzet a mienk. Érzékeltetésére az erzsébetvárosi (ebesfalvi) örmény community 1755. évi panaszából idézek: "vadnak köztünk olyanok, kiket Moldovából, Havasalföldiből, Lengyelországból csendes élet, nyugalom végett kihoztunk sok biztatásokkal, kik mostan mások földin laknak s könnyen ad propria redealnak" (önmagukhoz visszatérnek - *a szerk.*).

Íme, a történelem újra és újra ismétlődik. Mi pedig, a valódi jogutódok immár végveszélyben érezzük mindazt az értéket, amit őseink őrizgettek, gyarapítottak, összegyűjtöttek és reánk hagytak. Nekünk, mint a gólyának, két hazát adott Istenünk, de egyik sem Örményország. Mi nem mondhatjuk együtt az Országos Örmény Önkormányzat vezetőivel, hogy országunk, Örményország végre szabadabbá és függetlenné vált, és be kell vallanom, a szívünk mélyén nem él ott visszavonhatatlanul és örökösen az égető fájdalom, ha Örményországra gondolunk, mert az őshazát 800 éve, hogy elhagyták őseink, és csak árnyaltságában van különbség aközött, amit az örmények szenvedése, meghurcolása, vagy bármely más nép nyomorúsága láttán érzünk.

Viszont ég és fáj a szívünk ha a magyarságot éri igazságtalanság, ha ravaszul becsapnak bennünket, és peregnék örömkönnyeink, ha az olimpián a magyar himnuszt halljuk.

Csakhogy Romániában a politika az örménymagyarokat a magyarság megosztására akarta felhasználni, az államvallás, az ortodoxia szemet vetett az örménymagyar templomokra, a Romániai Örmények Szövetsége pedig egyéb közösségi javainkra is.

Az egyházközösségek eddig keményen ellenálltak, de sajnos, ahogy Egervárában is volt egy Hegedűs, Erdélyben is akad egy-kettő, aki hajlandó beengedni a törököt az alagúton keresztül, de ahogy látom, Hegedűsök itt Magyarországon is akadnak.

Bennünket kirekesztenek - merthogy Romániában csak örmény és románörmény létezhet, és jogos tulajdonainkra rá akarják tenni a kezüket. Ebben segítik őket a magyarországi Országos Örmény Önkormányzat csúcsvezetői. Nekünk azzal is kárt okoznak, hogy az örménymagyarok bizalmatlanok lettek velünk szemben. Ha eredetére utalva kérdéssel fordulok olyan valakihez, akiről tudom, hogy örmény is volt felmenői között, elhárít azzal, hogy "én magyar vagyok", vagy visszakérdez: "Te mióta nem vagy már magyar?". És hányszor hallom: "a te Varujanod" (értsd: *Vosgianian* - *a szerk.*) megint ezt meg ezt mondta, ilyen meg ilyen magyarelles megnyilvánulása volt. Mert az van bőven, és egyre vehemensebben, mióta pártelnök, sőt, Bukarest főpolgármesteri székére is pályázott. A nagyobb siker reményében, vagy egy átfogó stratégia egyik láncszeme okán (?) Vosgianian a Székelyföldön építtetett is román ortodox templomot. Vele, velük kötnek vér- és dacszövetséget, kalmárkodnak és írnak alá együttműködési megállapodást a magyarországi országos örmény vezetők. Elég, ha átlapozzuk legújabb közös kiadványukat, az Ararát Internationált és tapasztalhatjuk, hogy kik és milyen színvonalon képviselik az idestova 350 éves magyarörmény-örménymagyar kultúrát, történelmet abban a lapban.

Idézek egy, az idei évi Szent Gergely napi búcsú után hozzám írt levélből: A szamosújvári "Magyarörmény" (??) vezetők egy TÜNTETŐEN MAGYARELLENES ünnepélyt szerveztek, melyre csupán román (...) rádiót, TV-t, újságírókat hívtak meg. Ez (...) ÁRULÁS.

A szamosújvári ünnepekkel kapcsolatban a bukaresti ARARAT-ban és más közleményekben több cikk jelent meg. Engem most már nem bosszant, hanem egyenesen szórakoztat, mennyi és milyen makacssággal ragaszkodnak (...) olyan személyekhez, akiknek írásából, mint egy reflektor fénye sugárzik az önnemismerés (hogyan finoman fejezzem ki magam). És így tovább, és így tovább oldalakon keresztül.

De hát csodálkozhatunk-e azokon, akiknek "térkép e táj", következésképpen semmi sem drága? Végezetül hadd idézzem *Kölcseyt*, nemzeti imánk megfogalmazóját: "Keressetek alkalmat a hajdanra visszanézhetni, és érette melegülni." *Illyés Gyula* pedig tovább megy, és nemcsak emlékezni hív, de munkára serkent: "A múltat is teremteni kell. Egy korszak attól lesz múlt, hogy megírják."

A harmadik konferenciánkra, a Magyarörmény Kulturális Napokra megjelent hatalmas jelentőségű munka, ama 548 oldalas opus, az "Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája" jelentős forrásmunkája lehet az újabb feltárásoknak, értékeink közkinccsé tételének. Nemcsak azáltal, amit tartalmaz, hanem azzal is, ami hiányzik belőle, ösztönözve bennünket, mindannyiunkat, magyarörményeket-örménymagyarokat határon innen és túl, hogy ismereteinkkel kiegészítsük, kijavítsuk, a hiányokat kitöltsük. Nem mulaszthatom el, hogy itt is, most is köszönetet mondjak a könyv létrehozóinak, a címerrel nem rendelkező, csak lelkében nemes "köznép" nevében is. Köszönjük Nektek kedves segítőtársaink, igaz barátaink e korszakalkotó munkát, a sok és sokféle segítséget, igyekszünk meghálálni szorgalommal, sok aprómunkával, hogy a következő, bővített kiadásban már kevesebb "fehér folt" maradjon, és a Trianon utáni Erdély anyaga is teljesebb lehessen.

Remélem, jövőre Kolozsváron az addig már elismertetett, bejegyzett Romániai Magyarörmény Szövetség lehet házigazdája negyedik konferenciánknak. Addig is jó munkát (most jó étvágyat) és a Jóisten áldjon meg benneteket!

B. Kovács Júlia

Zubolyt érdemes olvasni

Mottó:

"A diaszpóra életérzéklése összetartó és nem kirekesztő, építő és nem tékozló, önmagát nem csonkítja meg azok eltaszításával, akik hozzájuk tartozónak vallják magukat. Sok-sok gyengesége ellenére, a diaszpórának mindig erőt adott az, hogy az önkéntesség tartotta és tartja össze, a lélek ereje, a nyelvi örökség, a jó hagyományok hatalma."

"...a túlságos zártságot tartam igazi torzulásnak. Különösnek tűnhetik, mert a diaszpóra végső soron alakzat egy alakzaton belül és megtartó ereje éppen a különvalóság. De nem az elzárkózás! Magába zárkózás - már-már szektás megszállottsággal - széthulláshoz vezet.

A zártság lehet gyengeség jele, a magabiztos nyitottság az erőé."

Beke György

Élet és Irodalom 1981. február. 7.

Valljuk be: a nagyközösség 100 évvel ezelőtt sem volt tisztában a hazai örménység szerepével, múltjával, úgyhogy a sajtóban már akkor elkelt egy kis bemutatkozás. *Dr. Bányai Elemér* ("Zuboly") ezt is megkísérelte...

Egy népfaj pusztulása

Az a szociológiai folyamat, ami az erdélyi részek egyes pontjain pár évtized óta végbemegy, különösen érdemes a magyarság figyelmére. Pusztulóban van egy népfaj, melynek tökéletes